

TEPEDELENLİ ALİ PAŞA'NIN OĞULLARI

Dr. Hamiyet SEZER*

Tepedelenli Ali Paşa, 1787-1820 yılları arasında Yanya Sancağı Mutasarrıflığı yapmış bir Osmanlı veziridir. Ali Paşa, Osmanlı Tarihi'nde, Yunanistan ve Arnavütlük'ta uzun yıllar etkili biri olması bakımından önemli bir şahsiyettir. Zaman içinde bölgede sözü geçen tek güç haline gelmiş, ancak sonradan Devlet'in emirlerini yerine getirmemeye başlaması üzerine Devlet, O'nu asi ilan ettirmiş, 1822 yılı başlarında öldürülmesiyle bu güç ortadan kalkmıştır. Tepedelenli Ali Paşa'nın gücünün, otoritesinin ortadan kalkması, Mora'da Rumların isyanına ve Yunanistan Devleti'nin kurulması ile Osmanlı Devleti'ndeki topraklarda da değişikliklere yol açmıştır⁽¹⁾.

Bu yazımızda, Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmış bir Paşa'nın ailesinin sonunu anlatmaya çalışacağız. Önce, Ali Paşa'nın oğulları hakkında kısa bir bilgi ve Devlet hizmetleri anlatıldıktan sonra, isyan sırasındaki tutumları, Devlet'in bunlara karşı tavrı incelenecektir.

Ali Paşa'nın, Ahmet Muhtar, Veli⁽²⁾ ve Salih⁽³⁾ isimlerinde üç oğlu vardı. Ali Paşa, oğulları ve torunları ile Yanya ve çevresini yönetmiş, bunlar da sonraları Paşa ünvanını almışlardır.

Ahmet Muhtar Paşa

Ahmet Muhtar, Ali Paşa'nın ilk çocuğudur⁽⁴⁾. Muhtar Paşa, çocukluğundan beri silah kullanmaya alışmış iyi bir askerdi. Siyasi işlerde yete-

* A.Ü.D.T.C.F. Tarih Bölümü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

(1) Tepedelenli Ali Paşa ve İsyanı ile ilgili olarak hazırladığımız doktora tezinde Ali Paşa'nın hayatı, isyanı ve sonuçları ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Hamiyet Sezer, *Tepedelenli Ali Paşa İsyanı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995.

(2) Ahmet Muhtar ve Veli, Ali Paşa'nın Ümmügülsüm adlı eşindedir. Ahmet Müfit, *Tepedelenli Ali Paşa*, İstanbul, 1324, s. 43. Römeran, Gabriel, *Tepedelenli Ali Paşa*. Çeviren, Ali Kemali Aksüt, İstanbul, 1939, s. 19.

(3) Salih'in annesi bir Gürcü cariye'dir. Römeran, G.a.g.e.s. 100.

(4) Römeran, doğum tarihini 1769 olarak vermiştir. Ali Paşa'nın 1768'de evlendiğini ve buna göre bir yıl sonra Ahmet Muhtar'ın doğduğunu bildirmektedir. Ancak Ali Paşa 1764'te evlendiğine göre Ahmet Muhtar'da 1765'te doğmuş olabilir.

nekli değildi. Sınırlı bir yapısı vardı. Ava meraklıydı. Ahmet Muhtar'ın Hüseyin ve Mahmut adlı iki oğlu vardır⁽⁵⁾.

Ahmet Muhtar, birçok Devlet hizmetinde bulunarak yararlılıklar göstermiştir. Kendisine 4 Şubat 1789 (7 Ca 203) tarihinde, Osmanlı-Avusturya-Rus savaşındaki görevini başarıyla yaptığından, babası Ali Paşa'nın Ordu-yu Hümayun'a gelmesi şartıyla mirmiranlık rütbesi verilmiştir⁽⁶⁾.

Muhtar Paşa'nın 1796-97 (1211) yılında Ohri Sancağı mutasarrıfı olduğunu bilmekteyiz⁽⁷⁾. Ali Paşa'nın Paspanoğlu Osman üzerine 15 bin askerle görevlendirilmesinden sonra, hizmetlerinden dolayı O'nu ödüllendirmek için, 1797-98 (1212) yılında oğlu Muhtar Paşa'ya Ağriboz ve Karlili sancakları tevcih olundu⁽⁸⁾. Muhtar Paşa, daha sonra Tırhala Sancağı mutasarrıflığı da yapmıştır. Tırhala, Muhtar Paşa'dan 3 Mart 1804 (26 Za 218)'de alınarak Palaslı Mehmet Paşa'ya tevcih edilmiştir⁽⁹⁾. Muhtar Paşa, Tuna boylarına askerleriyle gittiği sırada kendisine Delvine Sancağı da verildi⁽¹⁰⁾. Bir süre sonra Muhtar Paşa'nın İnebahtı Sancağı mutasarrıflığı yaptığını öğrenmekteyiz. İnebahtı Sancağı mutasarrıfı iken, Ahmet Muhtar Paşa'ya, Ruslara karşı başarılı mücadelesinden dolayı 1810 Temmuz'u ortalarında (evahir-i C 225) Beylerbeyliği Payesi ve ilhaken Avlonya Sancağı mutasarrıflığı verildi⁽¹¹⁾.

Ahmet Muhtar Paşa bundan sonra Avlonya mutasarrıflığı görevini uzun süre devam ettirmiştir⁽¹²⁾. Avlonya Sancağı, Ahmet Muhtar Paşa'da iken Ali Paşa, Muhtar Paşa'yı yanında alıkoymuştu. Bunun sebebi yaşlı olması ve işlerini oğluna yaptırması idi. Bu yüzden, Ali Paşa 25 Mayıs 1818'de (19 B 233) bir mektup yazarak, Muhtar Paşa'nın yanında kaldığını, Avlonya Sancağı'nın iyi idare edilmesi gerektiğini belirterek, bu sancağın diğer oğlu Salih Paşa'ya tevcihini İstanbul'dan istemiştir.

(5) Römeran, G. a.g.e., s. 99; Ahmet Müfit, a.g.e., s. 194.

(6) Cevdet Dahiliye-14574, ruus emri.

(7) Ahmet Cevdet, Tarih-i Cevdet, c. 6, İstanbul, 1309, s. 243. Muhtar Paşa'dan aynı yıl bu sancak alınarak Rumeli Eyaleti Kaymakamı Ohri Ahmet Paşazade Mehmet Paşa'ya ber-vech-i arpalık tevcih edilmiştir. Ohri'nin Muhtar Paşa'ya verilmesinin sebebi, İskodralı Mahmut Paşa'ya karşı bölgede denge sağlanması idi. Tepedelenli Ali Paşa, Ohri Sancağı'nın çok masrafa yol açtığını, bu sebeple oğlundan alınmasını istemişti. Ancak Hükümetçe bu isteği kabul edilmemişti. 1796-97 yılında Mahmut Paşa ölünce, Ali Paşa'nın bu isteği kabul edilmiş ve Muhtar Paşa'dan Ohri Sancağı alınmıştır. Ahmet Cevdet, a.g.e., c. 6, s. 244.

(8) Ahmet Cevdet, a.g.e., c. 6, s. 306. Korfu'nun alınması ile ilgili asker gönderilmesini isteyen 1798 yılı Ocak ayı ortalarında (evahir-i Ş 213) tarihli bir fermanda Muhtar Paşa'nın Ağriboz mutasarrıfı olduğunu tespit edebilmekteyiz./ Cevdet Askeriye-36500.

(9) Cevdet Dahiliye-13282. Ali Paşa'ya Tırhala'nın oğlundan alındığını bildiren yazı gelmiş, O da yukarıdaki tarihte kaynak olarak verdiğimiz mektubu yazmıştır.

(10) Hatt-ı Hümayun-14385. Muhtar Paşa, Rusya ile savaş sırasında (1806-1812) Tuna boylarına gitmişti. Delvine Sancağı 1806'dan sonra verilmiş olmalı.

(11) Mühimme Defteri 232, s. 84, hüküm-336.

(12) 1816 Ekim-Kasım (evail-i Z 231) tarihinde Avlonya Sancağı mutasarrıfıdır. Mühimme Defteri 237, s. 30, hüküm-106.

Paşa'nın bu isteği kabul edilmiştir. Padişah, bu mektuba yazdığı Hatt'ta "Müşarünileyhin iltiması vechile Muhtar Paşa uhtesinde-olan Avlonya Sancağı diğer oğlu mir-i mirandan Salih Paşa'ya tevcih oluna" kaydını yazmıştır⁽¹³⁾. Avlonya Sancağı'nın bu şekilde Salih Paşa'ya tevcih edildiğini bildiren emir çıkmış ve Ali Paşa'ya 18 Haziran 1818 (13 Ş 233) tarihinde bu bir mektupla bildirilmiştir⁽¹⁴⁾. Avlonya Sancağı artık 1819-20 (235) tarihinde Salih Paşa'dadır⁽¹⁵⁾.

Veli Paşa

Veli Paşa, Ali Paşa'nın ortanca oğludur. Sakin tabiatlı bir insandır. Siyasete ilgi duymakta, askeri işlerden hoşlanmamaktadır. Eğlenceyi sev-mektedir. Doğu dillerini merak etmiş, Türkçe'yi öğrenmiştir. Veli Paşa'nın, Mehmet, Selim, İsmail adlı üç oğlu, Saide, Behiye, Aişe, Fatıma ve Hayriye adlı da beş kızı vardır⁽¹⁶⁾.

Veli Paşa'yı Devlet hizmetinde ilk olarak, Derbendat Nazırlığı görevinde⁽¹⁷⁾ görmekteyiz. Rumeli Valisi Mustafa Paşa, 1791 yılında Derbentler Nazırlığı'nı üzerine aldığıında Veli Bey'i yerine buyruldu ile vekil olarak görevlendirmiştir. Halk da bu durumdan memnundu⁽¹⁸⁾. Veli Paşa'ya daha sonra da Rumeli'de çıkan dağlı isyanları sırasında rastlamaktayız. Rumeli'deki eşkiya üzerine gitmek üzere vezirlik ve Rumeli Valiliği verilen Hakkı Paşa 22 Şubat 1796'da (13 Şaban 1210) İstanbul'dan Edirne'ye hareket etti. Yanya Sancağı mutasarrıfı Ali Paşa oğlu Veli Paşa-yı, Hakkı Paşa'yı karşılamaya gönderdi. Hakkı Paşa, Veli Paşa'yı yanında alıkoydu. Bu olaydan sonra Ali Paşa'nın gönlünü almak için Veli'ye mirmiranlık rütbesi verildi⁽¹⁹⁾. 1804 yılında Veli Paşa Delvine Sancağı mutasarrıfı ve Derbentler Başbuğu iken kendisine Rumeli Beylerbeyliği payesi verildi. Bu konuyla ilgili olarak kendisine 27 Mayıs 1804 (16 S 219) tarihli bir emir gönderilmiştir⁽²⁰⁾. Veli Paşa'nın bundan sonra çeşitli yerlerin idaresini aldığını bilmekteyiz. Bunlardan birisi İnebahtı'dır.

İnebahtı korunması gereken önemli bir yerd. İnebahtı muhafızlığı üzerinde olan Mehmet Paşa bu işi yapacak yetenekte değildi. Ali Paşa, burası oğullarından birisine verilirse İnebahtı'nın korunmasını sağlayacağını İstanbul'a bildirmişti. Bu sırada Muhtar Paşa da Tuna boyuna gitmekle görevlendirilmişti. Veli Paşa'da olan Delvine Sancağı Muhtar Paşa'ya verilirken, Veli Paşa'ya da muhtemelen 1806'dan sonra İnebahtı muhafızlığı tevcih olunarak, durum Ali Paşa'ya bildirilecek-

(13) Hatt-ı Hümayun 20948.

(14) Cevdet Dahiliye-13986.

(15) Mühimme Defteri-238, s. 127, hüküm-572.

(16) Römeran, G.a.g.e.s. 100.

(17) Derbent Başbuğlukları 1761 yılında birleştirilerek Derbendat Nazırlığı oluşturulmuştur. Orhonlu, Cengiz. Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı, İstanbul, 1990, s. 142.

(18) Cevdet Dahiliye-12732. Mayıs 1791 (selh-i N 205) tarihli mahzar.

(19) Ahmet Cevdet, a.g.e.c. 6, s. 217.

(20) Cevdet Dahiliye-9491. 1798 yılı Ocak ortaları (evâhir-i Ş 213) tarihli bir fermanla Veli Paşa'nın bu tarihte Delvine Sancağı Mutasarrıfı ve Derbentler Nazırı olduğu belirtilmektedir. Cevdet Askeriye-36500.

tir⁽²¹⁾. Veli Paşa, Mora valiliği de yapmıştır. Kendisine 1807 (1222) yılında Rumeli Beylerbeyliği payeli ve Delvine mutasarrıfı iken rütbe-i vezaretle Mora Eyaleti tevcih edildi⁽²²⁾. Veli Paşa, bu görevi 1813 yılına kadar sürdürmüştür⁽²³⁾. Paşa, Mora valisi olduğu 1810 yılında aynı zamanda Vidin Seraskeridir⁽²⁴⁾. Bu sırada bilindiği gibi Ruslarla savaş sürmektedir. Rusya Seferi'nden sonra Veli Paşa Mora'ya dönerken, Mora halkının O'nun Mora'ya dönmesini istemeyen ve şikayet içerikli yazıları İstanbul'a yollamaktaydı. Bunun üzerine 1812 yılı Mart'ı ortalarında (evail-i Rebiül-evvel 1227) Veli Paşa'ya emr-i şerif gönderilerek Yenişehir'de biraz beklemesi istendi. Bu arada durum Ordu-yu Hümayun'a bildirildi. Morahılar arasında ayaklanma belirtileri vardı. Rumlar, Arnavutları Mora'da istemiyorlardı. Durumu araştırmak üzere Moravî (Moralı) Yusuf Ağâh Efendi Mora'ya gönderildi⁽²⁵⁾. Mora halkının Veli Paşa'dan şikayetleri göz önüne alınarak Mora'nın Veli Paşa'dan alınmasına karar verildi. Mora Eyaleti'nin kuvvetli bir vezire verilmesi, bu vezirin de bizzat o bölgede bulunması gerekli idi⁽²⁶⁾. 1812 Ağustos'unda (Şaban 1227) Mora Veli Paşa'dan alınarak yerine Tırhala Sancağı tevcih edildi. Mora'ya da İçelli Ahmet Paşa tayin edildi⁽²⁷⁾.

Veli Paşa'nın Tırhala Sancağı mutasarrıflığının 1818 yılı Ağustos'una kadar üzerinde olduğunu saptayabilmekteyiz. Bu tarihlerde Veli Paşa'nın Delvine mutasarrıfı da olduğunu biliyoruz. Yani iki görevi birden üzerinde bulundurmaktadır⁽²⁸⁾. Ağustos 1818'de (evail-i L 233'te) hala Delvine Sancağı mutasarrıfıdır⁽²⁹⁾. Delvine Sancağı daha sonra 1819'da Veli Paşa'nın oğlu Mehmet'e verilmiştir. 1819 Temmuz sonunda (evail-i L 234) ve 1819 Eylül sonunda sancakta Mehmet görevlidir⁽³⁰⁾.

- (21) Hatt-ı Hümayun-14385. Telhis, Padişah, bu telhis üzerine "benim vezirim takirinin muccebince tevcih edesin" diye yazmıştır. İnebahtı muhafızlığı 1806'dan sonra verilmiş olmalı. Çünkü Muhtar Paşa bu tarihlerde Tunaya gitmiştir.
- (22) Ahmet Cevdet, a.g.e.c. 8, 1303, s. 113. Ahmet Müfit, Mora'nın tevcih tarihini 1805 olarak yazmaktadır. s. 107-133. Ancak yukarıdaki dip notta belirtildiği gibi Veli Paşa 1805 yılında Delvine mutasarrıfı değildir. Bizce Ahmet Cevdet'in bildirdiği tarih daha doğrudur.
- (23) Mühimme Defteri-232, s. 17, hüküm 86, 1810 Nisan ortaları (evail-i Ra 225), Mühimme Defteri-234, s. 67, hüküm 136, 1812 Ağustos'u ortaları (evail-i Ş 227) tarihli hükümler ve diğerlerinde bu görevin yenilendiğini görmekteyiz.
- (24) Mühimme Defteri-230, s. 152, hüküm 560, 1810 Kasım'ı (evail-i L 225), Mühimme Defteri-230, s. 132, hüküm 408, Ocak 1811 (evail-i M 26) tarihlerinde bu görevdedir.
- (25) Ahmet Cevdet, a.g.e.c. 10, 1309, s. 83, Şanizade M. Atullah, *Tarih-i Şanizade*, c. 2, İstanbul, 1290, s. 105.
- (26) Hatt-ı Hümayun-32549. Şikayetleri ve tedbirleri içeren telhis.
- (27) Ahmet Cevdet, a.g.e.c. 10s. 83-84.
- (28) Mühimme Defteri-236, s. 18, hüküm-49, s. 39, hüküm-122, s. 64, hüküm-174, s. 171, hüküm-595, s. 218, hüküm-724, Veli Paşa 1816 yılı Ağustos'unda (evail-i L 231) Delvine sancağı mutasarrıflığında görülmektedir. Bu tarihte görevi yenilenmektedir. Mühimme Defteri-237, s. 15, hüküm-58.
- (29) Mühimme Defteri-237, s. 306, hüküm-1198.
- (30) Mühimme Defteri-238, s. 63, hüküm-272 görev yenileyen hüküm, s. 127, hüküm 573.

Ali Paşa, 13 Haziran 1819 (17 Ş 234) tarihinde Padişaha bir mektup yazarak oğlu Veli Paşa'yı çok özlediğini bildirmiş, dünya gözüyle görmesi için Padişah'tan oğlunun bir süre yanına gönderilmesini dilemiştir⁽³¹⁾. Ancak, Ali Paşa'nın bu ricasının kabul edilip edilmediğini bilemiyoruz. Bundan Ali Paşa'nın büyük oğlu Ahmet Muhtar Paşa gibi Veli Paşayı da yanına almayı düşünmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Salih Paşa

Ali Paşa'nın bu küçük oğlu hakkında fazla bilgi saptanamamıştır. Salih, 1801 tarihine doğru bir Gürcü cariyeden doğmuştur. Zeki ve öğrenmeye meraklıydı. Babası, O'nu Paris'e göndererek kolejde okutmayı düşünmüştü⁽³²⁾. 1815 Ağustosunda (evâil-i L 30) kendisine mirmiranlık rütbesi verilerek İnebahtı sancağı tevcih edilmiştir⁽³³⁾.

Salih Paşa'nın 1818 yılında ağabeyi Ahmet Muhtar Paşa'dan boşalan Avlonya Sancağı mutasarrıflığı görevini yaptığını bilmekteyiz.

Muhtar, Veli ve Salih Paşa'ların Sonları

Osmanlı Devleti, Ali Paşa üzerine asker gönderdiği sırada, Paşa oğullarıyla birlikte savunmaya geçmişti. Veli Paşa, bu sırada İnebahtıda muhafızı. Ali Paşa, oğlunu kendi yanına çekmek için adamlar ve kağıtlar göndererek yanına çağırıp beş, on gün yanında tutmuş, sonra İnebahtı'ya göndermişti. Veli Paşa, İnebahtı'yı boş bıraktığı için kendisine hükümetçe Preveze Kalesi'nde oturması emredildi. Veli Paşa emre uyararak Preveze'ye vardığında, Ali Paşa, Veli Paşa'nın üç, beş bin askerini, oğulları Mehmet Paşa, Selim ve İsmail Bey'i, bütün ailesini, mallarını Yanya'ya getirmişti. Ali Paşa, Preveze'ye güvendiği binbaşı ve adamlarıyla üç bin asker göndererek Veli Paşa'yı hükmüne alıp, oğullarının herbirini bir yere gönderdi. Veli Paşa ise bu sırada Devlet tarafına geçmeye karar verdi. Donanma-yı Hümayun da Badra bölgesine gelmişti. Veli Paşa, haftancısına izin vererek, damadı kapıcıbaşı ile birlikte maiyyetleriyle Karlılı bölgesinde Musulunk, Anıdliku, Vasilku kasabalarını ele geçirip, Pehlivan Paşa'ya teslim ettiler. Bunlar, oradan Çamlık denilen bölgedeki köyleri ele geçirdiler. Parga Kalesi'de Veli Paşa'nın oğlu Mehmet Paşa vardı. Parga Kalesi'ne ulaşan Veli Paşa'nın adamları Mehmet Paşa'ya babasından bir mektup verdi. Parga Kalesi'nin teslim edileceği anlaşılınca kaledeki Ali Paşa'nın askerleri Mehmet Paşa'ya karşı gelerek kaleyi teslim etmek istemedilerse de askerler kaleden çıkarılarak, Parga Kaptan Bey'e teslim edildi. Daha sonra Osmanlı Donanması Preveze taraflarına doğru yoluna devam etti⁽³⁴⁾. Parga Kalesi teslim olduktan iki gün

(31) Cevdet Dahiliye-9409. Ali Paşa, Parga Kalesi'ne 13 Mayıs 1819 (18 Recep 1234)'da girmiş, bir süre orada kaldıktan sonra evine dönmüş ve dizlerindeki rahatsızlık tekrarlamış ve oğlunu görmek istemiştir.

(32) Römeran, G.a.g.e.s. 100; Ahmet Müfit, a.g.e.s. 195.

(33) Cevdet Dahiliye-4345.

(34) Hatt-ı Hümayun-20952.

sonra Veli Paşa, Kaptan Bey'e 24 Ağustos 1820'de bir mektup gönderdi. Bu mektubunda, Kaptan Bey'den kendisini ve ailesini Padişah'ın gazabından nasıl koruyabileceğini, ne gibi bir yol izlemesi gerektiğini sormaktaydı. Kaptan Bey Veli Paşa'ya, gelip Donanmayı Hümayun'a teslim olmasını ve Preveze'yi de teslim etmesini önerdi. Veli Paşa, Preveze'ye gelen Donanmayı merasimle karşıladı. 2 Eylül'de de Preveze'yi teslim ederek kendisi ve ailesiyle Donanmaya geçti⁽³⁵⁾.

Veli Paşa, teslim olduktan sonra Kütahya'ya gidip ömrünün sonuna kadar orada oturmakla görevlendirildi. Paşa'nın emirlere uyarak sadakatini göstermesi Devlet'in takdirini kazanmıştır⁽³⁶⁾. Veli Paşa, 1820 Aralığı'nda Kütahya'dadır. Oğlu Selim, eşi ve kızının da yanına gönderilmesi için emir çıkmıştır⁽³⁷⁾.

Veli Paşa'nın sadakati Devlet'te memnurluk uyandırır da Veli Paşa'ya güvenilmemekteydi. Anadolu Valisi Bekir Paşa ve Ankara Mutasarrıfı Rüştü Paşa'ya, Ali Paşa'nın oğullarına güvenilmemesi şeklinde hükümetten mektuplar yazılmaktaydı. Bu mektuplarda, Ali Paşa'nın oğulları olmalarından dolayı O'nun fitnelere uyabilecekleri ihtimalinden söz edilmekteydi. Görevlilerden, Veli Paşa'nın gözaltında tutulması ancak bunun gizli yapılması istenmekteydi. Gizli olmasının sebebi ise, Arnavutların bu durumu anlarırsa olaylar çıkabileceklerinden korkulmaktaydı⁽³⁸⁾. İdareciler gözaltına alma işini garantileyemediklerinden durumun bir şekilde Veli Paşa'ya da bildirilmesi gerekti. Veli Paşa'ya gözaltında tutulacağı, bunun sebebinin kendisinin davranışları olmadığı, babasının fitnelere olduğu kendisine açıklandı. Rum isyanının çıktığı ve kendisinin korunması için böyle bir yola başvurulduğu, anlatılarak sadakatinin devam etmesi istendi⁽³⁹⁾.

Muhtar Paşa, Berat kalesini savunmaktaydı. Orayı teslim ettikten sonra Tepedelen'e gitti. Muhtar Paşa da Veli Paşa gibi kendisini kurtarmak için Devlet'e teslim olma yolunu seçti. Muhtar Paşa, Padişahın merhametine sığındığını anlatan bir arızasını İstanbul'a gönderdi. Ayrıca, oğlu Mahmut Bey'i ve kardeşi Salih Paşa'yı, Avlonya mutasarrıfı Nurullah Paşa'ya bir arıza ile göndererek, kendisinin de geleceğini bildiriyordu. Padişah, Nurullah Paşa'ya bunların af isteklerini kabul ettiğini yazdığı Hatt'ında belirtmekteydi⁽⁴⁰⁾. Böylece, affedilerek teslim olan Muhtar Paşa ve Salih Paşa daha sonra Rumeli valisi Hüseyin Paşanın yanına gitti. Muhtar Paşa ve oğullarının, Salih Paşa'nın Ankara'da ikamet etmeleri ko-

(35) Hatt-ı Hümayun-20953, 20952.

(36) B.E.O. Ayniyat Defteri-610, s. 2, 13 Aralık 1820 (7 Ra 236) tarihli Veli Paşa'ya yazılan mektup.

(37) Ayniyat, 610 s. 1.

(38) Ayniyat, 610, s. 14.

(39) Ayniyat, 610, s. 31, 32, 58.

(40) Hatt-ı Hümayun-20960.

nusunda bir süre sonra emir çıktı. Emrin çıkış tarihi 1820 yılı Eylül sonlarıdır. Emir gelene kadar Rumeli valisi Muhtar ve Salih Paşa'ların Manastır'da oturmalarını sağlamıştır⁽⁴¹⁾.

Muhtar ve Salih Paşa'lar Ankara'ya ulaştıktan sonra Veli Paşa gibi bunlar da aynı sebeplerle gözaltına alınmıştır⁽⁴²⁾.

Tepedelenli Ali Paşa'nın oğulları, Ankara ve Kütahya'da yerleştikten ve gözaltına alındıktan bir süre sonra idamları için emir çıktı. İdam gerekçeleri, bunların buralarda da rahat durmayarak, çeşitli kağıtlar gönderip Arnavutları isyana teşvik etmeleriydi. Bu tür kağıtlar Devlet'in eline geçmişti. Ayrıca, bu sıralarda Hurşit Paşa da Yanya'daki durumu İstanbul'a bildirdiğinde Ali Paşa'nın oğullarının öldürülmesi telkininde bulunuyordu. Arnavutlar, Ali Paşa yenilse bile, oğullarının birgün tekrar ülkelerine dönüp kendilerinden intikam alacaklarından korktuğu için, Ali Paşa'ya karşı bir şey yapamıyorlardı. Bütün bunlar sonucunda idam kararı çıkmıştır ve gizlilik içinde gerçekleştirilecektir⁽⁴³⁾. İdam emri Ankara mutasarrıfı Mehmet Rüştü Paşa ve Ankara naibine 1821 Temmuz sonlarında gönderildi⁽⁴⁴⁾. Birbirlerine yardım etmemeleri için gizlice önce Kütahya'da Veli Paşa sonra da Ankara'da Muhtar ve Salih Paşa'lar öldürülecekti. Emir aynen gerçekleştirildi. Kütahya'da öldürülen Veli ve oğlu Mehmet'in başları 7 Ağustos'ta, Ankara'da idam edilen Muhtar ve Salih'in başları da 9 Ağustos'ta İstanbul'a ulaşarak ibret olsun diye sergilendi⁽⁴⁵⁾.

Muhtar, Salih, Veli Paşa'lar, Veli Paşa'nın oğlu Mehmet öldürülüp, başları İstanbul'a gönderildikten sonra malları, eşyaları deftere kaydedilmesi için mübaşirler gönderildi. Bu sırada Ankara'ya gitmek üzere Muhtar Paşa'nın eşi ve yedi, sekiz yaşındaki oğlu yolda olup, Gelibolu'da Kazi köyüne ulaşmıştı. Bunların da İstanbul'a götürülmesi için mübaşirler gönderildi. Yanlarında bulunan adamların hiç bir yere gönderilmeden buldukları yerlerde tutuklanmaları ilgililere bildirildi⁽⁴⁶⁾. Muhtar, Veli ve Salih Paşa'ların malları kaydedilmiş ve Devlet tarafından el konulmuştur⁽⁴⁷⁾.

Muhtar ve Veli Paşa'lar öldürülmüş, ancak Muhtar Paşa'nın oğlu Hüseyin ile Veli Paşa'nın oğlu İsmail, aileden diğer kişiler yaşamlarını sürdürmekteydi. 1822 yılı Ekim ayı sonlarında (2 M 238) Hurşit Ahmet Paşa'dan Muhtar Paşa'nın oğlu Hüseyin ile ilgili haberler gelmekteydi.

(41) Hatt-ı Hümayun-21011, Ankara Şer'iyye Sicili-906-hüküm-192.

(42) Ayniyat-610, s. 32.

(43) Hatt-ı Hümayun-48881.

(44) Ankara Şer'iyye Sicili-907, hüküm-91.

(45) Ahmet Cevdet, a.g.e.c. 11, s. 209.

(46) Ayniyat 610, s. 74, 75. 12 Ağustos 1821 (12 Za 236) tarihli Ankara mutasarrıfına yazılan mektup.

(47) Ayniyat 610, s. 75.

Hüseyin, Ali Paşa'nın isyanı sırasında Suli halkı tarafından kaçırılmış, Sul kalesinde tutulmuştu. Kale Hurşit Paşa tarafından ele geçirildiğinde Hüseyin de ele geçirilmişti. Hüseyin annesinin yanına gönderilmiştir. Hurşit Paşa, O'nun bölgede bulunmasını uygun görmediğinden annesiyle Selanik veya Edirne taraflarına gönderilmesine izin istemiştir. Bunun üzerine Hüseyin Paşa'nın annesiyle Edirne tarafına gönderilmesine emir çıkmıştır⁽⁴⁸⁾.

Aileden geriye kalanlar, eşleri, çocukları, hizmetçileri İstanbul'da misafir olarak kalmaktaydı. Veli Paşa'nın oğlu Mehmet Paşa'nın kul cinsinden⁽⁴⁹⁾ eşi ve oğlu, kapıkethüdalarından Mahmut Nedim Bey'in evinde misafirdi. Mehmet Paşa'nın eşinin ismi Penbe Hanım, bu hanımdan olan oğlunun adı da İbrahim Bey idi⁽⁵⁰⁾.

Veli Paşa'nın oğlu İsmail Bey ise Yanya'da idi. İsmail Bey'in İstanbul'a gönderilmesi için emir çıkmıştı. Hurşit Paşa, Yenişehir'e ulaştığında emre uyarak İsmail Bey'i İstanbul'a göndereceğini yazmıştı. İsmail Bey, İstanbul'a gönderileceği söylendiğinde korkup ağlamaya başlayarak, babasının Devlet-i Aliyye'ye hyaneti varsa da benim bir suçum yok demiştir. Hurşit Paşa, onu korkmaması konusunda teselli etmiş ve İstanbul'da annesinin yanında oturmak üzere göndermiştir. İsmail Bey'in yaşı küçüktü. Hurşit Paşa eğer İsmail Bey'in annesinin yanında kalması uygun olmayıp, başka bir yere gönderilmesi gerekişé, kendi yanına gönderilmesini de İstanbul'a bildirmekteydi⁽⁵¹⁾. Hurşit Paşa, İsmail'in yanına gönderilmesini, onun Mora olaylarında kullanılmasını yararlı gördüğünden istemektedir. Arnavutlar iyi askerler olduklarından canla başla savaşarlarsa düşmana karşı başarılı olunacaktı. Toska ve Kega halkı ölmüş olan Tepedelenli Ali Paşa ve oğullarının taraftarı idi. Bunların gönülsüz savaşmaları yüzünden iş uzamaktaydı. İsmail Bey'e mirmiranlık verilip, Mora'ya gönderilmesi uygun olursa, Arnavutlar için haindir sözleri de ortadan kaldırılmış olacaktı. Rumeli valisi de aynı görüşte olup bir halkı diğerine düşürmenin yararlı olacağını savunmaktadır. Vali de İsmail Bey'in mirmiranlık verilerek bir mansıp tevcih edilip, bir koldan Mora üzerine gönderilmesini devletçe de uygun görülürse önermektedir⁽⁵²⁾. Ancak, bu konuda nasıl bir karar alındı, öneriler uygulandı mı bilemiyoruz. Sözüünü ettiğimiz öneriler Tepedelenli ailesinin Arnavutlar arasında çok etkili olduğunun bir kanıtıdır kanısındayız.

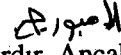
(48) Hatt-ı Hümayun-20965, Hurşit Paşa'nın mektubu.

(49) Cariyelikten gelme kadınlar için kullanılan terim. 1908 Temmuz İnkılabından önce büyük devlet adamlarıyla, zenginlerin bazısı evli oldukları halde haremdeki kalfalardan birini gizli odalık seçerler ve bu odalıklardan çocuğu olanları veya yolu bulunanları ikinci hareminde nikahlardı. Fakat kul cinsi denilen cariyelikten yetişme bu gibilere hanım denilmez kadır denilirdi. Pakalın, M. Zeki, Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, c. 2, İstanbul, 1983, s. 315.

(50) Hatt-ı Hümayun-21120- E, bu bilgileri içeren defter.

(51) Hatt-ı Hümayun-20964, 3 Kasım 1822 (15 S 238) tarihli Hurşit Paşanın İstanbul'a yazdığı mektup.

(52) Hatt-ı Hümayun-40232-A, 6 Eylül 1823 (28 Z 238) tarihli Rumeli valisinin mektubu.

Muhtar Paşa'nın eşi ve hizmetçileri Tophane-i Amire Nazırı'nın evinde kalmaktaydı.. Bu eşi Rum asıllı Lamburce () isimli bir hristiyandır. Bunun Mustafa Bey adlı bir oğlu vardır. Ancak uzun yaşamamıştır. Ayrıca bu hanımın dört da hizmetçisi bulunmaktadır⁽⁵³⁾. Muhtar Paşa'nın kul cinsinden olan eşi ve çocukları da Hüsrev Paşa'nın yalısında kalmaktaydı. Eşi'nin adı Kamile Hanım'dır. Kamile Hanım, Mahmut Bey'in annesidir. Mahmut Bey'de Hüsrev Paşa'nın yanındadır. Muhtar Paşa'nın ayrıca bir beyaz, bir de Arap cariyesi yine Hüsrev Paşa'nın yalısında. Bunların yanında iki de hizmetçileri vardı⁽⁵⁴⁾.

Salih Paşa'nın annesi ve eşi de Tersane-i Amire Emimi'nin evinde kalmaktadır. Annesi kul cinsinden Penbe Hanım, eşi de Cafer Paşa'nın kızı Şerife Nimetullah Hanım'dır. Bunun birbuçuk yaşında Mucu Mustafa Bey adında bir oğlu vardır. Yanlarında da Penbe Hanım'ın yedi, Nime-tullah Hanım'ın üç adamı bulunmaktadır⁽⁵⁵⁾.

İstanbul'da kalan söz konusu kişiler bir süre sonra kendi memleketlerine dönmek istediler. Örneğin, Salih Paşa'nın annesi ve eşi adamlarıyla İlbasan'a, Muhtar Paşa'nın eşi, çocukları ve hizmetçileri Manastır'a diğerleri de istedikleri yerlere gönderilecekti. Ancak bunlar gönderilmeden, bu bölgelere gitmelerinde bir sakınca olup olmadığı Hürşit Paşa'dan soruldu. Hürşit Paşa Arnavudların diğer milletlere benzemediğini, vezir, mirmiran, beyzadeleri "ocaktır" diyerek sahip çıkacaklarından ailenin erkek çocuklarının o taraflara gönderilmesinin sakıncalı olduğunu bildirdi. Anadolu taraflarına gönderilebileceklerini önerdi. Çünkü, Yanya, Delvine, Avlonya sancakları mutasarrıfı Ömer Paşa Kakosil reayası üzerine, oradan Karlılı'ndan Mora'ya gitmişti. Onun Yanya'ya dönmesinden önce bu kişilerin gönderilmeyip İstanbul'da tutulmalarını gerekli görüyordu. Bunun üzerine Padişah yazdığı Hatt'ta, bu kişilerin şimdilik hiç bir yere gönderilmemesini, tutuklanmalarını emretmiştir⁽⁵⁶⁾.

Ali Paşa ailesinden olan kişiler önceleri Arnavutluk'a gönderilmemişse de daha sonra bölgede düzen sağlanınca memleketlerine gitmelerinde bir sakınca kalmamıştı. Salih Paşa'nın annesi ve eşi, eşi Nimetullah Hanım Cafer Paşa'nın kızı olmasından ve annesi ve bir kızkardeşi İlbasan'da bulunduğundan, küçük oğlu Mucu Mustafa ve defterde kayıtlı adamlarıyla İlbasan'a gitmelerine izin verildi. Muhtar Paşa'nın eşi Rum asıllı ve hizmetçisi Şerife Ümmüşah Manastırlı olduğundan defterde kayıtlı birkaç adamıyla gönderildi. Manastır'dan da Yanya'ya istedikleri yere gönderilmeleri için Manastır kaymakamına bildirilecekti. Muhtar

(53) Hatt-ı Hümayun-21120-A, bu bilgileri içeren defter.

(54) Hatt-ı Hümayun-21120-B, bu bilgileri içeren defter. Muhtar Paşa'nın eşlerinden birisi de Avlonyalı İbrahim Paşa'nın kızı Paşa Hanım'dır. Ahmet Müfit, Tepedelenli Ali Paşa, s. 96.

(55) Hatt-ı Hümayun-21120-D, bu bilgileri içeren defter.

(56) Hatt-ı Hümayun-38919, 29 Mayıs 1822 (7 N 237) tarihli Hürşit Paşa'nın mektubu.

Paşa'nın kul cinsinden olan eşinin istediği yere gitmesine izin çıktı. Mahmut Nedim Bey'in evinde kalan Veli Paşa'nın oğlu Mehmet Paşa'nın eşi de kul cinsinden olduğundan, gidecek yeri olmadığından bir küçük oğlu ile istediği yere gitmesine izin verildi⁽⁵⁷⁾.

Ali Paşa oğullarının eşleri ve yakınları önce İstanbul'da misafir edilmişlerdir. Burada bir yerde göz altında tutulmuşlardır. İsyan sona erip, bölgede asayiş sağlanana kadar bir yere gönderilmeyen bu kişiler, anlaşıldığı gibi, olaylar sona erdikten sonra, memleketi belli olanlar memleketlerine, diğerleri de istedikleri yerlere gönderilmişlerdir.

(57) Hatt-ı Hümayun-21120.